

lands-Indië', 1868-1876). Als welgesteld heer keert hij terug naar Europa, en vestigt zich met vrouw en kind te Parijs. Uit zijn laatste levensjaren dateert de brede cultuurhistorische studie *Het land van Rembrand*. Op 1 mei 1886 overlijdt de schrijver op zestigjarige leeftijd aan zijn schrijftafel (v, 'Letterkundige te Parijs', 1876-1886). In een beknopt slot gaat Praamstra in op de directe reacties op Huets overlijden in Nederland en op de verdere lotgevallen van diens weduwe Anne en zoon Gideon.

Meer dan in voorgaande biografieën was het uitgangspunt de schrijver te portretteren als kind van zijn tijd en in zijn wisselwerking met de negentiende-eeuwse maatschappij. Huets betrokkenheid bij tijdschriften en kranten en zijn (veelal complexe en ambivalente) relaties met literaire figuren als Da Costa, Potgieter, Multatuli, Bosboom-Toussaint, Vosmaer en Van Vloten worden zorgvuldig beschreven. Die aandacht voor de sociaal-historische context spiegelt zich ook in de heldere uitleg van zaken als het Saint-Simonisme, het modernisme in de theologie, de Atjeh-oorlog alsmede in een fraaie en aan de hand van goedgekozen bronnen geschreven reeks portretten van steden als Den Haag, Leiden, Haarlem, Batavia en Parijs. Mede daardoor is het lijvige boek (de gebonden editie weegt bijna anderhalve kilo) ook goed aan te bevelen als boeiende introductie op het literaire en sociale leven van de negentiende eeuw in Nederland en Nederlands-Indië.

Het is onmogelijk een gecompliceerd en niet van arrogantie gespeend karakter als Huet uitsluitend neutraal of in termen van bewondering te beschrijven; de biografie kan er niet omheen partij te kiezen. Voor Praamstra is Busken Huet op de eerste plaats een hyper-intelligent, stilistisch ongeëvenaard en met buitengewone werkkraft begiftigd auteur, die door een fatale mengeling van goede bedoelingen en volslagen gebrek aan tact en inlevingsvermogen (en een even groot gemis aan zakelijk en politiek inzicht) keer op keer met zijn omgeving in conflict kwam en meer dan eens in zijn leven is 'vastgelopen'. Daarbij vormde zijn gezinsleven de idylle die hem de kracht schonk om de veelal vijandige buitenwereld het hoofd te bieden.

Een belangrijke verdienste van deze biografie (alsmede van ander werk van Praamstra over Huet) is dat ze geschreven is vanuit de bronnen zelf. Bij het werken aan deze publicatie is er wederom mooi materiaal naar boven gekomen, bijvoorbeeld een schriftje van de jeugdige Gideon over Italië, dat een fraaie tweede stem biedt bij *Van Napels naar Amsterdam*. Voor het vinden van biografische elementen is ook origineel gebruik gemaakt van het fictieve werk dat Busken

Huet in zijn jeugd jaren en op latere leeftijd heeft geschreven. Minder prominent dan dit soort bronnen is de secundaire literatuur aanwezig: wie bijvoorbeeld wil weten op welke detailpunten De Vooy's' beknopte biografie afwijkt, moet onderzoek doen, want de polemieken met oudere biografieën is impliciet gehouden. In hoofdstuk acht ontbreekt bij de beschrijving van het congres van de *Association pour le progrès des sciences sociales* (1864) zelfs de verwijzing naar Praamstra's eigen profefschrift. Ook studies als die van Streng en Johannes worden in de literatuuropgave niet vermeld.

Dit neemt niet weg dat deze biografie een alleszins bewonderenswaardige studie is, die met haar ruime aandacht voor Huets omgeving en de geprononceerde visie op diens karakter ook de geportretteerde schrijver zelf plezier zou doen.

Hans Beelen

Gerard Walschap, *Kritisch werk 1922-1926*, verzameld, ingeleid en geannoteerd door Manu van der Aa. Gent: Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal- en Letterkunde, 2006. – 594 pp. ISBN 90 72474 63 5.

Wie onderzoek doet naar literaire kritiek, verliest vaak veel tijd met de materiaalverzameling. Dat geldt des te meer als het recensies betreft van voor 1950, vermits de gedigitaliseerde knipselkrant *LiteRom* voor dat tijdvak erg onvolledig is. Uitgaven die recensies uit die periode bundelen, vallen dan ook onvoorwaardelijk toe te juichen.

Manu van der Aa heeft de kritische geschriften bezorgd die de beroemde en beruchte Vlaamse auteur Gerard Walschap tussen 1922 en 1926 in diverse tijdschriften, zoals *Het Vlaamsche land*, *Dietsche Warande & Belfort* en *Hooger Leven*, heeft gepubliceerd. Zijn boek kan voor heel wat onderzoekers nuttig zijn. Walschapspecialisten zullen er dankbaar gebruik van maken bij hun onderzoek naar de kunstopvattingen van deze auteur, onderzoekers die met de receptie van een bepaalde tekst in die jaren bezig zijn kunnen op een gemakkelijke manier aan alvast Walschaps eventuele beschouwing daarover geraken. Een dergelijke verzameling kan in sommige gevallen ook een soort sneeuwbal effect genereren door de onderzoeker op het spoor te zetten van bepaalde polemieken, zoals bijvoorbeeld die tussen Ward Hermans en Thomas van der Schelden met Walschap als 'besluit' uit 1923 (p. 130-135). Van der Aa voorziet deze kritieken steevast van een contextualiserende annotatie; wie de polemieken grondig wil reconstrueren, heeft een deel van het materiaal en de referenties dus voor het grijpen.

De annotaties worden in voetnoten weergegeven, en al blijven er toch altijd een paar dingen niet toegelicht (bij de vermelding ‘Duimpje’ op p. 147 bijvoorbeeld had wel iets over de Duimpjesreeks van De Lille mogen staan), toch zijn de annotaties over het algemeen heel degelijk. Dat Van der Aa achterhaalt dat ‘de “literaire inzinking in Vlaanderen”’ naar een stuk van Joris Eeckhout verwijst (p. 65) of een door Walschap al te vlug aan Frederik Van Eeden toegeschreven citaat weet op te sporen (p. 76), getuigt van zijn consciëntieuze zoektocht. Wel is het jammer dat de precieze vindplaats niet voor elke individuele annotatie gespecificeerd wordt – de lezer moet het stellen met een algemene bibliografie achter in het boek. Misschien komt deze keuze de leesbaarheid ten goede, maar een systeem met cijfers zou al evenmin veel ‘overdreven woordpraal’, zoals Walschap in 1930 in *Hooger leven* over werk van Stijn Streuvels schreef, hebben gegeneerd... Het eveneens achteraan toegevoegde register waarin de niet-fictieve persoonsnamen uit het boek kort worden toegelicht (p. 555-591), is erg zinvol, maar het had misschien kunnen worden uitgebreid met de namen van de hier en daar vermelde tijdschriften.

Het is de bedoeling, zo stelt de auteur in de inleiding van het boek, om ‘in volgende delen van dit editieproject telkens een literair-historische bijdrage op te nemen over Walschap en zijn relaties tot de tijdschriften waarin hij in de betrokken periode publiceerde’ (p. 7). In dit eerste deel is dat een interessant essay geworden waarin Van der Aa de relatie tussen ‘Gerard Walschap en *Het Vlaamsche Land*’ grondig bespreekt (p. 11-22). Hij laat zien hoe Walschap zowel betrokken was bij de boekhandel en bij de uitgeverij van NV *Het Vlaamsche Land* als bij het weekblad zelf – als redactiesecretaris, recensent en leverancier van kritische bijdragen –, alsook hoe hij in 1926 onmiskenbaar nadacht over de creatie van een ‘katholiek maar politiek neutraal cultureel weekblad’ (p. 17). In zijn betoog stelt Van der Aa *en passant* een aantal ‘feiten’ bij, zoals Walschaps latere bewering dat het aartsbisdom de priesters zou hebben verboden om het blad nog langer te lezen en daardoor het faillissement van het blad zou hebben veroorzaakt (p. 16).

Van der Aa noemt zijn tekst ‘op de eerste plaats literair-historisch van opzet’ (p. 7) en besluit met de opmerking dat het nog te vroeg is voor definitieve uitspraken over de impact van Walschaps kritische werk op het toenmalige literaire veld of over de relatie tussen zijn werkexterne en werkinterne poëtica. Daar ben ik het mee eens, maar dat het inleidende essay al evenmin veel beschouwingen bevat over Walschaps kunstopvatting, voel ik toch wat aan als een lacu-

ne en staat haaks op twee van de selectiecriteria die Van der Aa heeft gebruikt om een aantal recensies uit het boek te weren: ‘het moest om kunstkritische stukken handelen’ en ‘besprekingen waarin geen waardeoordeel en/of visie wordt verwoord, werden evenmin opgenomen’ (p. 9). Deze verzameling wil dus in de eerste plaats het onderzoek naar kunstopvattingen mogelijk maken, maar verkiest dat zelf niet te doen. Vooreerst is dat jammer, want de opmerking in het inleidende essay dat Walschap tijdens zijn eerste twee jaren als criticus ‘geen enkele rol heeft gespeeld op het vlak van romanvernieuwing’ (p. 20) maakt alleszins wel nieuwsgierig naar Van der Aa’s uitgewerkte visie. Daar komt echter nog bij dat een samensteller die een dergelijk selectie criterium wenst te hanteren, op voorhand moet weten welke kwesties wel en welke niet tot de kunstopvatting van een auteur behoren – en dat brengt de mogelijkheid binnen dat de samensteller nalaat stukken te selecteren die voor een andere onderzoeker nu misschien net wel relevante informatie bevatten. Zo valt het op dat Walschaps bespreking van een heruitgave van werk van Cyriel Verschaeve voor *Dietsche Warande & Belfort* uit juli 1924 niet wordt opgenomen, hoewel die uitgave daarin ‘technisch [...] heel goed verzorgd’ wordt genoemd. Blijkbaar kunnen uitspraken over de uiterlijke verschijning van boeken voor Van der Aa geen onderdeel uitmaken van een poëtica. Nochtans is dat voor bibliothele auteurs als Stijn Streuvels of F.V. Toussaint van Boelaere ontegensprekelijk wél het geval; of dat ook voor de jonge Walschap zo is, moet (kunnen) worden onderzocht. Een bespreking van een bloemlezing voor lycea uit de lyriek van Bilderdijk die Walschap een jaar later in dat blad publiceert, ontbreekt al evenzeer, hoewel hij het ‘prachtig crème papier’ ervan looft, de geschiktheid ervan voor pedagogische doeleinden weet te waarderen maar toch betwijfelt of zo’n ruime selectie wel aan het ‘schoonheidsgevoel dezer dagen’ kan beantwoorden. Elk van deze drie kwalificaties kunnen mijns inziens poëticaal worden geduid. W.J. Lockes *Stella Maris* noemt Walschap in december 1925 ‘op en top een engelsch boek’ en *Het huis van mystérie* af te keuren ‘ontspanningslektuur’, maar geen van beide recensies werd geselecteerd... Dat de bespreking van *De katholieke missie in wezen en ontwikkeling*, over de grondslagen en de geschiedenis van de ‘missieplicht’, of van kanunnik Van de Veldes *De goede week en het paaschfeest*, over de geschiedenis van de liturgie, niet worden opgenomen lijkt enerzijds verklaarbaar – het zijn geen boeken over kunst –, maar anderzijds zegt het feit dat een criticus dergelijke boeken überhaupt bespreekt, toch ook iets over

zijn kunstopvatting. Dat geldt dan ook nog eens *a fortiori* als het een criticus en een periode betreft waarbij ethische en esthetische kwesties met elkaar verstrengeld zijn geraakt en zelfs samen vallen. Waarom de bespreking van De Vooy's *Taalkundige opstellen* uit december 1925 wél wordt opgenomen, is me in het licht van het bovenstaande trouwens onduidelijk.

Boven de lijst achter in het boek, waarin ook duidelijk gemaakt wordt welke bijdragen niet werden opgenomen, vermeldt Van der Aa dat ze 'alleen in elektronische vorm beschikbaar' zijn (p. 547). Deze elektronische versie staat, voor zover ik dat heb kunnen nagaan, nog niet online, maar het zou goed zijn als dat snel gebeurde, bijvoorbeeld op de site van de uitgever of op die van het Walschappenootschap. Met behulp van deze elektronische aanvulling en dit boek valt prachtig onderzoek te verrichten, onder andere over de opvattingen van de jonge Walschap, en dat is uiteraard een niet geringe verdienste. Het is dan ook uitkijken naar het volgende boek in de reeks.

Tom Sintobin

Harry G.M. Prick, *Spelewaren. Van August von Platen tot Gerrit Komrij*. Nijmegen: Vantilt, 2007. – 272 pp. ISBN 978 90 77503 78 2.

Nop Maas (samenst.), *Harry G.M. Prick*, themanummer van *De Parelduiker* 12 (2007) 2. – 80 pp. ISSN 1384 6280. ISBN 978 90 5937 1637.

Harry G.M. Prick (1925-2006) staat vooral bekend om zijn vele publicaties over Lodewijk van Deyssel. Maar daarnaast heeft Prick zich ook met tal van andere literatoren beziggehouden. In het voorjaar van 2006 was Prick met uitgeverij Vantilt overeengekomen om twee bundels te maken met artikelen van zijn hand: één met verspreide artikelen over Pierre Kemp en één met artikelen over andere literatoren. Dit plan kon helaas niet doorgaan omdat Prick in de zomer van 2006 ernstig ziek werd en op 13 september 2006 overleed. Nop Maas heeft een selectie van artikelen gemaakt – op basis van een map artikelen die Prick zelf had geselecteerd voor de bundels – die de minste aanpassingen en correcties nodig hadden en deze alsnog verzameld in de postuum verschenen bundel *Spelewaren. Van August von Platen tot Gerrit Komrij*. De stukken zijn ongewijzigd opgenomen in de bundel. Van een bundel met artikelen over Pierre Kemp moest helaas worden afgezien omdat deze veel bewerking door Prick zelf zouden hebben gevergd. Het is jammer dat in de korte verantwoording geen volledige opgave wordt gegeven van de artikelen die Prick had willen bundelen.

Prick kan zonder twijfel een van de productiefste neerlandici worden genoemd. Uit diens honderden publicaties, waarvan achterin de bundel een bibliografie is opgenomen, zijn in *Spelewaren* zeventien artikelen opgenomen waarin nu eens niet Van Deyssel centraal stond. Het openingsartikel is een persoonlijk getint artikel uit 2005 – het meest recente uit de bundel – waarin Prick terugblijkt op zijn leven als letterkundige. Vervolgens bevat de bundel een artikel over de gedichten van August von Platen. Ongetwijfeld zou Prick, als hij dit artikel had kunnen herzien, hebben gewezen op de Von Platen-vertalingen van de door hem bewonderde dichter C.O. Jellema. Een volgend artikel gaat over Van Deyssel en Van Eeden. De titel 'Een handvol sprokkelingen' is kenmerkend voor Pricks werkwijze en stijl. Vrijwel al zijn artikelen bestaan uit sprokkelingen van citaten uit brieven en andere documenten. Bij Prick is meestal geen sprake van een strakke lijn of een betoog, maar veeleer van handenvol treffende en amusante citaten. Prick was als geen ander in het materiaal thuis – hij moet vele duizenden brieven hebben gelezen – en wist allerlei literair-historische en biografische details boven water te brengen. Typisch zijn ook de voetnoten van Prick, waarin soms een klein artikel vervat is (een mooi voorbeeld is noot 8 op p. 182-183). Van Eeden komt nogmaals aan bod in een artikel over Kloos en Van Eeden. Voorts besteedt hij aandacht aan Kloos als verzamelaar van boeken. Vermakelijk is het artikel over de schoenen van Louis Couperus, geschreven voor Couperus-biograaf Bastet. Dan volgt een belangrijk en zeer gedetailleerd artikel over de receptie van Stéphane Mallarmé in Nederland. Prick publiceert in dit artikel voor het eerst een aantal brieven van Mallarmé aan uitgever S.L. van Looy, de Rotterdamsche Kunstkring en Hein Boeken. Het artikel over Hélène Swarth bestaat grotendeels uit een aaneenschakeling van citaten uit Swarths poëzie.

Bij de twee artikelen over P.C. Boutens sta ik iets langer stil. In het artikel 'Oude diepverzonken dagen' ontbreekt in deze bundel vreemd genoeg de oorspronkelijke ondertitel: 'P.C. Boutens, Lodewijk van Deyssel en A.C. Moennoz in april 1900 te Voorschoten'. Voor de Boutensbiografie die ik voorbereid is dit een zeer interessant artikel. Prick schrijft onder meer over A.C. Moennoz, een collega-docent van Boutens op de Voorschotense kostschool Noorthey, die een homo-eroticus gedicht voor Boutens heeft geschreven. Helaas ontbreken – zoals ook in de meeste andere artikelen in *Spelewaren* – de oorspronkelijke afbeeldingen, zoals het menu van een Haags restaurant waarop Boutens voor Van Deyssel een gedicht schreef. Een tweede artikel